

A „Nagy Év” küzdelmei röviden

Hermann Róbert: A magyar önvédelmi háború 1848–1849. Nagy csaták, 15. kötet. Duna Könyvklub, Budapest, 2013. 88 oldal; Hermann Róbert: A magyar függetlenségi háború 1849. Nagy csaták, 16. kötet, Duna Könyvklub, Budapest, 2013. 88 oldal

Új kötetekkel jelentkezett Hermann Róbert hadtörténész, a 19. század magyar történelmének és különösen az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc történetének elismert kutatója. Ezúttal ebben a két kötetben kísérli meg röviden, közérthetően összefoglalni az 1848–1849-es szabadságharc hadtörténetét; mégpedig elsősorban a különböző jelentősebb csaták, ütközetek és ostromok eseményein keresztül; ugyanakkor végig szem előtt tartva a nagyobb összefüggéseket. Bár az utóbbi időszakban ismét fellángolt a vita a „szakmán” belül, hogy vajon az egyes összecsapások hiteles története megírható-e, és egyáltalán hol van a helye a hadtörténetírásnak a „posztmodern” történetírásban, az tagadhatatlan, hogy a nagyközönség érdeklődése továbbra is töretlen a háborúk, hadiesemények és katonák története iránt. Erre az igényre reflektál a „Nagy Csaták” sorozat, amely a világ- és a magyar történelem nagyobb háborúit, csatáit veszi számba komoly hadtörténész szerzők tollából, ugyanakkor a közönség igényeihez alkalmazkodva, igényesen illusztrált, közérthető formában.

Mint minden ilyen kísérlet esetén, most is felmerül a kérdés, vajon lehet-e újat mondani a különböző összecsapásokkal kapcsolatban. 1848–1849-es eseményekről a százötven éves évforduló után eltelt közel másfél évtizedben számos új forrás került elő, és új kutatási eredmények is születtek. Ám ezek jelentős többsége csak szakmai konferenciákon hangzott el, illetve (jó esetben) kis példányszámú konferenciakötetek-

ben, illetve tudományos folyóiratokban jelent meg, így ezekről csak az érdeklődő nagyközönség kis hányada értesülhetett. Ezért is fontos ez a mostani sorozat, amely lehetőséget ad az új eredmények széleskörű publikálásához, amelyek – ha döntően nem is változtatják meg az eseményekről eddig ismert képet – jelentős mértékben módosítják azt, elősegítve az egykor történetek jobb megismerését, megértését.

Az első kötetben, amely az önvédelmi háború időszakának (1848 nyara – 1849 tavasza) eseményeit dolgozza fel, összesen hét fejezet található. Az elsőben, amely „*Perlasz bevétele 1848. szeptember 2-án*” címet viseli, a szerző összefoglalóan szól az önálló magyar hadsereg megteremtéséről, az 1848 nyarán a Délvidéken háborúba torkolló szerb–magyar konfliktusról, és végül részletesen az első komoly magyar sikerről, a perlaszi szerb tábor elfoglalásáról. A második fejezet, „*A pákozdi csata, 1848. szeptember 29.*” címmel az 1848 tavaszán kiéleződő horvát–magyar viszonyról, majd Josip Jellačić horvát bán és cs. kir. altábornagy magyarországi hadjáratáról beszél, egészen az annak csúcspontját jelentő pákozdi csatáig. Ezt az összecsapást minden eddiginél részletesebben elemzi Hermann Róbert. A harmadik rész, „*A schwechati csata 1848. október 30-án*” Jellačić visszavonulását, illetve az őt üldöző magyar hadsereg alsó-ausztriai hadjáratának eseményeit dolgozza fel, amely háromszori határátlépés után végül a schwechati csatában ért véget. A szerző itt ismét az eddig ismertnél részletesebb képet fest az összecsapásról, és megjegyzi, hogy a bécsi forradalom leverésére összpontosított cs. kir. főszereg parancsnoka, Alfred zu Windisch-Grätz herceg, cs. kir. tábornagy súlyos hibát követett el, amikor csapatainak zömét nem a magyar hadsereg ellen vetette be. A negyedik fejezet a téli hadjárat kissé elfeledett és jelentőségében alábecsült

összecsapásairól szól. „*A szolnoki és ceglédi ütközet, 1849. január 22. és január 25.*” című rész az 1848 decemberében megindult cs. kir. offenzívával kezdődik, majd bemutatja a magyar főváros feladásához vezető eseményeket, illetve azt, hogy a Debrecenbe áttelepülő magyar vezetés székhelye fedezése céljából hogyan indított ellentámadást Perczel Mór tábornok. Hermann Róbert itt ismét részletekbe merülve mutatja be az összecsapásokat, amelyek során a Mórnál a magyar csapatokat szabályosan elsöprő Franz Ottinger vezérőrnagy nehézlovasdandárja kénytelen volt visszahúzódní Pest előterébe, és ez Windisch-Grätz herceget is tervei megváltoztatására kényszerítette. Az ötödik, „*A branyiszkói diadal, 1849. február 5.*” címet viselő fejezet a Görgei Artúr tábornok vezette feldunai hadtest téli felvidéki hadjáratával foglalkozik. A szerző a január 2-i pesti haditanácstól egészen Kassa február 10-i elfoglalásáig mutatja be az eseményeket, amelyek során a magyar csapatok ugyan több vereséget is elszenvedtek, de végül teljesítették fő feladatukat: elvonták a cs. kir. hadvezetés figyelmét a Debrecen körül újjászerveződő kormányzati és hadfelszerelési központról, illetve a branyiszkói áttörésnek köszönhetően egyesültek a Felső-Tiszánál koncentrálódó többi magyar hadtesttel. „*A kápolnai csata, 1849. február 26–27.*” című rész akár „Henryk Dembiński baklővései” elnevezést is viselhetné. Az összpontosított magyar hadsereg vezetőjévé kinevezett lengyel hadvezér ugyanis előbb összevezett magyar alvezéreivel, majd kedvező pozíciókat elfoglaló hadseregét sikerült bonyolult manőverekkel szétszórni és vereségbe küldeni. Hermann Róbert áttekinti a kétnapos csata eseményeit, majd bemutatja az összecsapás következményeit egészen a „lengyel Xenophón” leváltásáig. A kötet záró fejezete „*Nagyszében bevétele, 1849. március 11.*” címmel az erdélyi hadjárat 1849. február 9-től március végéig tartó időszakát mutatja be. A szerző itt részletesen szól a piski ütközet utáni eseményekről, a cs. kir. csapatok észak-erdélyi betöréséről,

a medgyesi ütközetről, majd Anton Puchner altábornagy, az erdélyi cs. kir. csapatok parancsnokának csak Dembińskihez mérhető „zsenialitási” hadmozdulatáról, amely lehetővé tette Józef Bem tábornok, a magyar csapatok egyébként is vakmerő vezetője számára, hogy elfoglalja a túlerőben lévő ellenfél hadművelési bázisát.

A második kötet döntően a függetlenségi háború időszakának (1849 tavasza – nyara) eseményeivel foglalkozik, és nyolc fejezetre oszlik. Az első „*Szenttamás bevétele, 1849. április 3.*” címmel a délvidéki szerb felkelés szimbólumává váló tábor három sikertelen ostromáról és végül 1849 tavaszán történt elfoglalásáról szól, amely a Bácska felszabadítására indított magyar hadjárat fordulópontja is volt egyben. A második fejezet (némileg az észak-amerikai polgárháború egyik hadműveletének analógiájára) „*A hatnapos csata – a gödöllői hadművelet, 1849. április 1–6.*” címet viseli. Ebben a szerző összefoglalóan szól a „tavaszi hadjárat” főhadszíntéren végrehajtott első szakaszáról, a hatvani és tápióbicskei ütközetekről, majd részletesen elemzi a hadműveletek sorsáról döntő isaszegi csatát, amelynek köszönhetően a cs. kir. hadsereg közvetlenül Pest előterébe szorult vissza. A harmadik rész, „*Buda bevétele, 1849. május 21.*” a „tavaszi hadjárat” lezárásának, a főváros visszavételének történetét mutatja be. A szerző itt előbb röviden ismerteti a főhadszíntéren az Isaszeg után történt eseményeket, amelyek arra kényszerítették a cs. kir. hadvezetést, hogy a budai vár kivételével kiűritse Pest-Budát, és az ország nyugati szegélyére húzódjon vissza. Ezután pedig bemutatja, hogy miért volt kezdetől fogva illuzórikus az az elképzelés, hogy a magyar főcsereg további nyugati irányú támadása esetén Bécs „egy érett alma gyanánt” hullott volna Görgei tábornok kezébe. Ezt követi a felvonulás, majd a budai vár ostromának leírása, amely (a legújabb kutatások fényében) a meglévő stratégiai és politikai indokok mellett is elsősorban a főcsereg számára várt erősítések beérkezéséig kényszerűségből be-

iktatott hadművelési szünet kitöltésére szolgált. A következő fejezet szintén egy ostrom, ám a budainál sokkal hosszabb hadművelet leírását tartalmazza. Az „*Arad ostroma, 1848. október 4. – 1849. július 1.*” című rész ugyanis majd háromnegyed év változatos küzdelmeit mutatja be, amelynek során szinte minden típusú harcra (köriülzárás, blokád, bombázás, rajtaiütés, felmentés) találni példát, ami csak előfordulhatott egy ostromművelet közben. Hermann Róbert különösen a február 8–13. közötti időszakot elemzi részletesen, amikor az utolsó komoly cs. kir. kísérlet történt a magyar ostromzár megszüntetésére. „*A váci csata, 1849. július 15–17.*” című fejezet már a cári orosz hadsereg beavatkozásának következményeit mutatja be. Ismertetésre kerülnek az orosz beavatkozás méretei, a cári hadsereg csapatainak benyomulása Magyarországra, majd azok az események, amelyek az orosz és magyar főseregek első összecsapásához vezettek. A szerző részletesen elemzi a csata lefolyását, amelynek első napján kiderült, hogy kedvezőbb erőviszonyok mellett az orosz csapatok sem megállíthatatlanok, majd bemutatja Görgei tábornok sikeres visszavonulását, amelynek során – ha vereségek és jelentős veszteségek árán is – végül eljutott seregével a kormány által kijelölt összpontosítási körzetbe. A következő rész, „*A segesvári ütközet, 1849. július 31.*” című az 1849 nyarán Erdélyben történt hadműveletek vázlatos leírását adja. Az események bemutatása során kiderül, hogy az aránylag kedvezőbb erőviszonyok ellenére miért nem sikerült a szövetséges cári és cs. kir. csapatok feltartóztatása, illetve milyen körülmények között került sor a nevezetes összecsapásra. Az ütközet menetének ismertetése során végül tisztázódnak a valós erőviszonyok, vagyis az, hogy Lüders tábornok az eredetileg feltételezett erőinek kevesebb, mint a kétharmadával mért végül súlyos vereséget Bem csapataira. „*Az utolsó győzelem – a komáromi kitörés, 1849. augusztus 3-án*” című rész a főhadszíntéren született utolsó nagy magyar siker történetét mutatja

be. A szerző itt részletesen ismerteti a „Duna Gibraltárja” honvéd helyőrsége tevékenységének utolsó három hónapját, a cs. kir. csapatok ostromzárának szétzúzását és azt, hogy ennek is nagy szerepe volt abban, hogy a Klapka György tábornok vezette védőőrség végül kedvező feltételekkel kapitulálhatott. A kötet utolsó fejezete „*A temesvári csata, 1849. augusztus 9-én*” címet viseli. Hermann Róbert összefoglalja a közép- és dél-magyarországi harcok eseményeit, illetve Temesvár „ostromát”, majd bemutatja azokat a körülményeket, amelyek végül a „második Mohácsként” is nevezett csatához és annak katasztrófális kimeneteléhez vezettek. Az összecsapás elemzése során rámutat arra is, hogy bár a Julius Haynau tábornok vezette cs. kir. főszereg valóban kiválóan teljesített, a döntő vereséghez jelentős mértékben hozzájárult a magyar fél (elsősorban Dembiński) kaotikus hadvezetése. A leírást a világosi (szőlősi) fegyverletétel és a többi seregrész kapitulációja zárja.

A két kötetnek az előbb ismertetett, újdonságokat tartalmazó leírások mellett további erénye, hogy mindegyik összecsapáshoz van modern térképmelléklet, az erőviszonyokat és a veszteségeket bemutató táblázat, az illusztrációként alkalmazott arc- és csataképek, ábrázolások jelentős része csak most kerül a nagyközönség elé. A kiválóan szerkesztett kötetek összeállítása a szerző és a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum jelenlegi, illetve egykori kollégáinak munkáját dicséri.

A kötetekben, mint minden kiadványban, előfordulnak nyomdahibák, elírások, kisebb következtelenségek és tévedések is. Az első kötetben: a délvidéki magyar csapatok augusztus 18-i létszáma a részadatok alapján csak 25 290 fő és nem 35 100 fő (11. old.). Kérdéses, hogy a Perlasz elleni támadásban 8 (12. old.) vagy csak 6 (5. old. térkép) huszárszázad vett-e részt. Gróf Lamberg Ferenc meggyilkolása két dátummal is szerepel: szeptember 28. (22. old.), illetve 29. (22. old. képaláírás). A horvát hadsereg összlétszáma valójában 39 009 fő

és nem 30 009 fő (30. old.). Schwechatnál elmaradt a cs. kir. veszteségek teljes összesítése (39. o.). Szolnoknál a térképről lemaradt az 1. (Császár) huszárezred jelölése (43. old.). Guyon január 21-én Selmec- és nem Besztercebányára vonult vissza (59. old.). Branyiszkónál a cs. kir. halottak és sebesültek száma (62. old.), Kápolnánál a cs. kir. és a magyar veszteség lett tévesen összeadva (73. old.). A második kötetben: a 60. (Wasa) sorgealogezred 2. zászlóaljának 1849 tavaszán már csak négy és nem hat százada volt (12. old.), mivel a zászlóalj 6. osztálya Eszéknél fogságba esett, és nem került pótlásra. A tavaszi hadjárat ismertetésénél a magyar és a cs. kir. főseregeknek a szövegben és a térképen szereplő létszámadatai eltérnek (13. old.). A Monort április 5-6-án a megszálló dandár (18. old.) a cs. kir. I. hadtest megerősített Mihić (korábban Dietrich)-dandárja volt (18. old.), így Isaszegnél Jellačičnak csak három és nem négy gyalogdandár állt a rendelkezésére (20. old. térkép). Hasonlóképpen: a magyar I. hadtest Dipold- és Dessewffy-dandárjai Pécel felé előrenyomulva nem vettek részt a harcban (20. old. térkép), így a harcoló erők létszámából is le kellene vonni őket (22. old.). Az Isaszegnél bevetett cs. kir. erők összesítésénél hiányzik a Lichtenstein-hadosztály, és szerepel a Mihić-dandár (24. old.). Buda

ostrománál a 39. (Dom Miguel) sorgealogezred 2. zászlóalja helyett valójában az 1. harcolt (28. old. térkép). A kapituláló aradi cs. kir. helyőrség nem vonulhatott el fegyveresen: csak a tisztikar tarthatta meg oldalfegyverét, a legénység és az erőd fegyverei, illetve felszerelése hadizsákmány lett (42. old.). Grotenhjeml nem június 21-én, hanem már 17-én betört Erdélybe (57. old.), és ugyanitt Bem segesvári serege két létszámmal szerepel: 3300 fő (55. old. térkép, 62. old.), illetve 2400 fő (59. old.). Az augusztus 3-i komáromi győzelem nem volt az „utolsó” (65. old.), inkább az „utolsó nagy győzelem”, mivel még követte Nagyszében második elfoglalása (augusztus 5.), illetve a mehádiai utóvédütközet (augusztus 23.); ezek azonban valóban kisebb sikerek voltak. Végezetül a komáromi kitörésnél hiányzik a július 30-i magyar veszteségek összesítése (69. old.).

A fentiek ellenére a recenzens csak ajánlani tudja mindkét kötetet, amelyek nemcsak az érdeklődők, hanem a szakmabeliek számára is újdonságokkal szolgálnak, kiválóan kivitelezett formában, és – nem utolsósorban – elérhető áron.

KEMÉNY KRISZTIÁN